

بررسی عوامل مؤثر در گرایش و عدم گرایش دانشجویان در اقامه نماز جماعت

(بررسی موردی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت)*

محمدجواد رحمانی^۱

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی عوامل مؤثر در گرایش و عدم گرایش دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت در اقامه نماز جماعت صورت گرفت. در راستای هدف مذکور، از روش تحقیق آماری با استفاده از طریق آزمون *kendalls tau-b* به چهار رابطه میان باور به نماز و ادای آن، امکانات مناسب نمازخانه و شرکت فعال دانشجویان در نماز، گرایش دانشجویان به نماز و میزان محبوبیت و مقبولیت امام جماعت و مسئولان در میان آنان و نیز گرایش و بایبندی دوستان آنان به این فریضه الهی پرداخته شد. نتایج تحقیق نشان داد که با اعتقاد ۹۴/۶٪ دانشجویان به اصل نماز، ۳۷/۳٪ در اقامه نماز جماعت فعال بوده و ۵۹/۳٪ نماز فرادی را ترجیح می‌دهند. ۳۷/۳٪ دانشجویان به نقش سازنده امام جماعت و مسئولان و ۳۴/۸٪ به نقش دوستان و ۴۷/۹٪ به تأثیر امکانات مناسب در شرکت فعال آنان در نماز جماعت اعتقاد دارند. در پایان پژوهش نیز پیشنهادهایی جهت بهبود اقامه نماز در دانشگاه شده است.

واژگان کلیدی: اقامه نماز جماعت، گرایش و عدم گرایش، باور به نماز، دانشجویان دانشگاه آزاد واحد مرودشت.

* تاریخ دریافت: ۸۹/۰۱/۳۰ تاریخ پذیرش نهایی: ۸۹/۰۴/۱۵

* این مقاله گزارشی از پروژه ای است که کارفرمای آن دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت می باشد که در سال ۱۳۸۸ انجام گرفته است.

۱. کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث و مربی گروه معارف اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی (مرودشت). آدرس: مرودشت، کیلومتر سه بلوار مرودشت-تخت جمشید، کدپستی ۱۳۱۱۹-۷۳۷۱۱/نمابر: ۰۷۲۸-۳۳۱۱۱۷۲

مقدمه

با توجه به اهمیت و ضرورت نماز در اسلام^۱ و از آنجا که دانشگاه رسالت بزرگی در پاسداشت شعائر اسلامی دارد، در این پژوهش به بررسی گرایش دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت به نماز پرداخته می‌شود. ضرورت دیگر این تحقیق، گرایشهای فطری جوانان دانشجو به مسائل دینی است، اما عواملی مانع از بروز و ظهور رفتار مذهبی در آنان می‌شود و در صورتی که این موانع رفع نشود، میل به پرستش، نماد بیرونی خود را به ناهنجاری‌های مذهبی و غیر مذهبی داده، ابعاد سه‌گانه نگرش شناختی، احساسی و رفتاری آنها را تحت تأثیر قرار خواهد داد و آنان را در حوزه‌های شناختی، احساسی و رفتاری، از آموزه‌های دینی تهی خواهد ساخت.

با توجه به اهمیت و ضرورت این پژوهش در دانشگاه، مسائل مختلفی مورد بازکاوی و دقت نظر قرار گرفته است، از جمله:

۱. علل و عوامل بیرونی و درونی بی‌رغبتی یا کم‌توجهی دانشجویان به نماز چیست؟
۲. نقش مؤثر دوستان، استادان، امام جماعت، کارکنان و محیط معنوی و فیزیکی نمازخانه دانشگاه در جذب دانشجویان به نماز چقدر است؟
۳. راه حل افزایش جذب دانشجویان به نماز و نظر و پیشنهاد آنان برای پر بارتر شدن این مسئله چیست؟
۴. میزان پایبندی دانشجویان به نماز در این واحد دانشگاهی چند درصد است؟

۱. یکی از ضروریات دین اسلام که قوام اجتماع اسلامی بر پایه آن استوار شده، اقامه نماز است. قرآن کریم در آیات متعددی اقامه نماز را ویژگی ممتاز متّین و مؤمنان می‌داند (بقره، آیات ۳ و ۲۷۷؛ حج، آیه ۴۲؛ فاطر، آیات ۱۸ و ۲۹؛ شوری، آیه ۴۸؛ ابراهیم، آیات ۳۱ و ۳۷؛ مانده، ۵۵؛ انفال؛ آیه ۳) و فراگیر شدن آن در تمامی سطوح اجتماع را شاخصه اصلی و مهم حکومت صالحان جهانی می‌داند: «الذین ان مکنهم فی الارض اقاموا الصلوه» (حج، آیه ۴۱). آشنایی با رهنمودهای دین مبین اسلام درباره اهمیت اقامه نماز باعث بارور شدن کمالات روحی افراد شده و مشکلات و گرفتاری‌های پیچیده بشر را مرتفع می‌سازد. یکی از این مشکلات، گردنکشی و نافرمانی در مقابل خداوند است که تنها با زینت نماز از بین می‌رود؛ چنانچه شیطان از این امر الهی تخطی کرد و خود را تباه و هلاک ساخت: «و اذ قلنا للملائکه اسجدوا لآدم فسجدوا الا ابلیس ابی و استکبر و کان من الکافرین» (بقره، آیه ۳۴). کبر و غرور، عامل خسران و تباهی انسان است که آدمی را به تکبر و خودبرتربینی نسبت به خدا، پیامبر، اولیا و... می‌کشاند و آن گونه که حضرت فاطمه (س) می‌فرماید برای خلاصی از این رذیله اخلاقی بایستی به زینت نماز آراسته شد: «فرض الله الایمان تطهیراً من الشرك والصلوه تنزیها من الکبر» (طبرسی، بی‌نا، ج ۱، صص ۱۴۶-۱۳۱؛ بحرانی، ۱۴۰۱، ج ۵، ص ۱۰۵؛ علم‌الهدی، ۱۴۱۰، ج ۴، صص ۷۸-۶۹)

اهداف پژوهش

اهدافی این تحقیق، اهداف کاربردی می‌باشند و عبارتند از:

۱. دستیابی به میزان توجه و گرایش دانشجویان به اصل نماز؛
 ۲. دستیابی به میزان پایبندی دانشجویان به اقامه نماز؛
 ۳. شناخت نقاط قوت و ضعف در اقامه نماز دانشجویان؛
 ۴. شناسایی عوامل جذب دانشجویان به نماز و میزان تأثیر هر کدام از این عوامل.
- پژوهش حاضر به دنبال مشاهدات عینی از برخورد دانشجویان در امر اقامه نماز در دانشگاه و تحقیقات انجام شده در ضریب آسیب‌پذیری قشر جوان و کاهش پایبندی آنان به مهم‌ترین رفتار معرفتی و مذهبی؛ یعنی نماز، با روش آماری به تجزیه و تحلیل یافته‌ها بر اساس نرم‌افزار آماری SPSS و برنامه Excel و از طریق آزمون Kendall's tau-b پرداخته است.

جمعیت آماری تحقیق، شامل ۵۰۰ نفر از دانشجویان پسر و دختر ۱۷ تا ۵۰ سال نوزده رشته دانشگاهی در گرایش‌های علوم انسانی، پایه، کشاورزی و مهندسی است.

فرضیه‌های تحقیق

فرضیه‌های این تحقیق در راستای اهداف، ضرورت و مسائل پژوهش شکل گرفته است که عبارتند از:

۱. در بسیاری از موارد، قبول «اصل نماز» به «رفتار نماز» در دانشجویان ختم می‌شود.
۲. بین «گرایش دانشجویان به نماز» و «میزان محبوبیت مبلغان نماز در بین آنها» رابطه وجود دارد.
۳. بین «گرایش دانشجویان به نماز» و «میزان گرایش دوستان و همسالان آنان به این فریضة الهی» ارتباط وجود دارد.
۴. بین «فراهم بودن امکانات مناسب و تمیز و قابل استفاده در کنار نمازخانه و شرکت فعال دانشجویان به نماز» رابطه وجود دارد؛ اما وضعیت حداقلی این امکانات، در شرکت فعالان آنها در نماز، اثر زیادی ندارد.

تجزیه و تحلیل

پرسشنامه ۲۴ سؤالی این پژوهش در قالب ۲۳ سؤال پنج‌گزینه‌ای و یک سؤال تشریحی به طریق سیستم لایکرتی طبقه‌بندی شده است. جواب برآمده از سؤالات، به تفکیک در جداول مربوط مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

۱. من اصل نماز را قبول دارم.

	درصد تجمعی	درصد صحیح	درصد	فراوانی
valid	81.4	81.4	81.4	407
	94.6	13.2	13.2	66
	96.6	2.0	2.0	10
	96.8	0.2	0.2	1
	100.0	3.2	3.2	16
		100.0	100.0	500

۹۴٫۶٪ پرسش‌شوندگان اصل نماز را قبول داشته و ۳٫۴٪ با آن مخالفت کرده‌اند. درصد بالای اعتقادی به مسئله نماز در دانشگاهها، زمینه فعالیت‌های فرهنگی و سرمایه‌گذاری آن را بالا می‌برد و این نکته حائز اهمیتی برای مسئولان دانشگاهی و نیز مسئولان فرهنگی است که حوزه فعالیت‌های خود را معطوف به این مسئله کرده و سعی وافری برای حفظ این گنجینه عظیم معنوی داشته باشند. از همه مهم‌تر و ضروری‌تر برای تداوم این گونه اعتقادات که پشتوانه عظیمی برای اسلامی شدن دانشگاههاست، ارائه برنامه‌های جامع و مدون و ارتقای جایگاه استاد اقامه نماز در دانشگاه به جایگاهی ممتاز است.

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

۲. من نماز می‌خوانم.

	درصد تجمعی	درصد صحیح	درصد	فراوانی
Valid	44.1	44.1	44.1	122
	71.3	27.3	27.3	136
	95.8	24.4	24.4	122
	98.0	2.2	2.2	11
	100.0	2.0	2.0	10
		100.0	100.0	500

آنچه زمینه عمل و پایبندی به مسائل دینی را فراهم می‌سازد، مسئله معرفت و آگاهی است. انسان بدون آگاهی و معرفت، انسان بدون روح و باطن است. پس به گراف نیست بگویم یکی از جنبه‌های حقیقی انسان، عقل و معرفت است. اعتقاد و معرفت بالای دانشجویان به اصل نماز، در مقام عمل نیز خود را نشان داده و آن گونه که از آمار به دست می‌آید ۷۱٫۴٪ دانشجویان، نماز خود را می‌خوانند و ۲۴٫۴٪ از آنان گاهی اوقات در اقامه نماز خود سستی دارند که این به معنای

بررسی عوامل مؤثر در گرایش و عدم گرایش دانشجویان در اقامه نماز جماعت ♦ ۱۷۵

عدم پابندی آنان به نماز نیست، بلکه دل مشغولی‌های زندگی، خستگی، درس خواندن و عوامل دیگر، آنان را از نماز دور می‌سازد. اما در نهاد و باطن آنان این معرفت نهادینه شده و هر وقت غبار و خاشاک از آن برداشته شود، متوجه نماز می‌شوند. در این تحقیق، تنها ۴٫۲٪ از دانشجویان به این فریضه الهی پابندی نشان نداده‌اند.

نکته مهم در این باره، «اعتراف» دانشجویان به نماز نخوندن است. اعتراف به گناهان و مقصر دانستن خود، قدمی سازنده در جهت ساختن خویش است که باید این مسئله به دانشجویان تذکر داده شده و یادآوری شود. نفس این اعتراف نیز معلول معرفت و آگاهی است و از این طریق، به صورت غیر مستقیم می‌شود بهره خوبی در تشویق و ترغیب دانشجویان به نماز در دانشگاه گرفت.

۳. علاقه من به مسئولان و استادان دانشگاه مرا به خواندن نماز تشویق می‌کند.

	فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
valid	کاملاً موافق	20	4.0	4.0
	موافق	31	6.2	10.2
	بی‌نظر	218	36.3	36.3
	مخالف	76	15.2	61.7
	کاملاً مخالف	191	38.3	100.0
	مجموع	500	100.0	100.0

از آنجا که مسئولان همیشه نقش الگوی تربیتی را برای مردم ایفا می‌کنند و اعمال و رفتار مردم، نمونه بارزی از اعمال و رفتار مسئولان است، این مهم در سؤال فوق مد نظر قرار گرفته است. از آمار حاصله دانسته می‌شود که مسئولان دانشگاه نقش چشمگیری در ایجاد علاقه و ارتباط موفق در بین دانشجویان نداشته و دانشجویان آنان را به عنوان الگوی تربیتی خود نپذیرفته‌اند. البته این مسئله تحت تأثیر عوامل مختلفی از جمله: عدم شناخت مسئولان دانشگاه توسط دانشجویان، شرایط کاری مسئولان و کارمندان، محیط فیزیکی و معنوی دانشگاه و... می‌باشد که علاوه بر رفع این مسائل، لازم است مسئولان و استادان، نقش ارتباطی خود را در قبال دانشجویان به نحو مطلوب انجام دهند. از این رو، بین علاقه و ارتباط موفق مسئولان و استادان با دانشجویان در نماز و اقامه نماز در دانشگاه، رابطه مستقیم وجود دارد که باید به عنوان مهم‌ترین اصل دعوت عمومی اسلام - که دعوت عملی است نه قولی - سرلوحه کار قرار گیرد و این نقص در این واحد دانشگاهی مرتفع شود.

۴. امام جماعت و رفتار او در دانشگاه، تأثیر زیادی در جذب دانشجویان به برپایی نماز دارد.

	فرآوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
Valid	کاملاً موافق	61	12.2	12.2
	موافق	126	25.1	37.3
	بی نظر	189	37.9	75.2
	مخالف	55	11.0	86.2
	کاملاً مخالف	69	13.8	100.0
	مجموع	500	100.0	100.0

۳۷,۳٪ دانشجویان به تأثیر امام جماعت دانشگاه در جذب آنان به اقامه نماز، نظر موافق دارند. از آنجا که امام جماعت، تأثیر بی بدیل و بی نظیری در جذب مأمومین به نماز دارد، لازم است برای بالا بردن این درصد، از امامان جماعت جوان و تحصیل کرده حوزه و دانشگاه که دارای سجایای اخلاقی دینی و جوان پسند هستند و نیز از استادان روحانی دانشگاه و شخصیت‌هایی همچون: امام جمعه، مدیر حوزه علمیه، نخبگان حوزوی و... بهره گرفته شود.

۵. مسئولان دانشگاه در نماز جماعت شرکت می کنند.

	فرآوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
Valid	همیشه	10	2.0	2.0
	بیشتر اوقات	40	8.0	10.0
	گاهی اوقات	149	29.9	39.9
	هرگز	82	16.4	56.3
	بی نظر	219	43.7	100.0
	مجموع	500	100.0	100.0

تنها ۱۰٪ مسئولان و استادان در اقامه نماز دانشگاه حضور فعال دارند و این درصد بسیار پائینی است. از این رو، با توجه به رسالت عظیم تربیتی آنان، لازم است این مسئله در شورای فرهنگی دانشگاه مورد بررسی قرار گیرد و زمینه لازم برای شرکت استادان در اقامه نماز را به طرق مختلف فراهم سازند. به عنوان مثال، می توان با برگزاری جلسات بزرگداشت روز معلم، پرسش و پاسخ، برگزاری اعیاد و مراسم دینی، ایجاد تشکلهای مذهبی دانشگاهیان و... در دانشگاه، حضور استادان و کارکنان را در اقامه نماز پر رنگ تر کرد.

۶. اگر دوستانم همراه من باشند، در نماز جماعت شرکت می‌کنم.

		فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد جمعی
Valid	کاملاً موافق	51	10.2	10.2	10.2
	موافق	123	24.6	24.6	34.9
	بی‌نظر	123	24.6	24.6	59.5
	مخالف	134	26.7	26.7	86.2
	کاملاً مخالف	69	13.8	13.8	100.0
	مجموع	500	100.0	100.0	

با توجه به اینکه در اسلام روح عبادت بر پایه اجتماع و جماعت بنا شده و در سوره حمد، آیه شریفه «ایاک نعبد و ایاک نستعین» ضمیر جمع بر جماعت و این فریضه الهی تأکید دارد؛ در این سؤال، نقش دوستان و همراهی آنان در اقامه نماز جماعت مد نظر قرار گرفته است. اما با توجه به مخالفت ۴۰٫۵٪ دانشجویان و موافقت ۳۴٫۸٪ آنان، غلبه فردی‌نگری آنان بر جمع‌گرایی مشهود است. از سوی دیگر، مسئله اقامه نماز بر جنبه اجتماعی این فریضه و دعوت عملی بر انجام آن اشاره می‌کند.^{۱۱*} نتیجه اینکه، دعوت عملی دوستان به نماز و تأکید بر نماز جماعت که یکی از وجوه عالی اقامه نماز در ظاهر بیرونی آن است، در مورد دانشجویان نمود کمتری پیدا کرده است.

۱. اقامه در لغت، دوام و ثبوت است و اقامه نماز، انجام آن با خلوص و حدود و فرائض آن به طور دائم و کامل است (راغب، ۱۴۱۲، ج ۱، ص ۶۹۰، طریحی، ۱۳۷۵، ج ۶، ص ۱۴۳؛ قریشی، ۱۳۷۱، ج ۶، ص ۴۹). آنچه در معنای لغوی اقامه برداشت می‌شود، دوام و استمرار فعل به شکل کامل و کمال آن است. بنابراین، خواندن نماز به جماعت، تأثیر زیادی در کمال و حفظ حدود و فرائض آن دارد؛ آن‌گونه که در قرآن کریم به حضرت موسی (ع) می‌فرماید: «و اوحینا الی موسی و اخیه ان تبوا القوم کما بمصر بیوتا و اجعلوا بیوتکم قبله و اقیموا الصلاه و بشر المؤمنین» (یونس، آیه ۸۷). منظور از مقابل یکدیگر و در جهت واحد ساختن خانه‌ها برای این بوده که موسی و هارون بتوانند برای امر تبلیغ دین به قوم خویش دسترسی پیدا کنند و نماز را به جماعت بخوانند و «اقیموا الصلوه» که به دنبال جمله مورد بحث قرار گرفته، دلالت یا اشعار بر تمکن از فرمان نماز جماعت دارد. (طباطبایی، ۱۴۱۷، ج ۱۰، ص ۱۱۵). از سوی دیگر، اگر مؤمنان در زمین قدرت و اختیاری پیدا کنند (حج، آیه ۴۱) اجتماعی صالح به وجود می‌آورند که در آن رکن اساسی تمام عبادات؛ یعنی نماز، به طور اجتماعی در صحنه جامعه به پا داشته می‌شود. (طباطبایی، ۱۴۱۷، ج ۱۴، ص ۵۴۶ و ج ۲۰، ص ۵۷۵). از مجموع مضمون روایات فضیلت نماز جماعت نیز به دست می‌آید که نماز به شکل جماعت، کامل‌ترین نوع نماز است. (حر عاملی، ۱۴۰۹، ج ۸، صص ۴۳۰-۲۸۵)

۷. کتابهای درس معارف و غیر درسی (فرهنگی، اخلاقی و...) عرضه شده در دانشگاه، پاسخگوی مناسبی برای مسائل اعتقادی و نماز دانشجویان نیستند.

		فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
valid	کاملاً موافق	52	10.4	10.4	10.4
	موافق	176	35.1	35.1	45.5
	بی نظر	156	31.3	31.3	76.8
	مخالف	94	18.8	18.8	95.6
	کاملاً مخالف	22	4.4	4.4	100.0
	مجموع	500	100.0	100.0	

محتوای غنی کتب دینی درسی و غیر درسی در معرفت اعتقادی دانشجویان نقش بسیار مهمی دارد. با توجه به اظهار نظر ۴۵٫۵٪ دانشجویان، لازم است در این کتب، بازنگری شده و بسیاری از کتابها و نوشته‌های غیر درسی که از سوی مراکز فرهنگی دانشگاه توزیع می‌شوند، از شکل کلیشه‌ای و بعضاً کپی‌برداری خارج شده تا بتوانند اثرگذاری بهتری در پاسخگویی به مسائل دینی دانشجویان داشته باشند.

۸. آگاهی والدین از مسائل دینی و عمل به آن کم است.

		فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
valid	کاملاً موافق	27	5.4	5.4	5.4
	موافق	106	21.2	21.2	26.7
	بی نظر	75	15.0	15.0	41.7
	مخالف	201	40.1	40.1	81.8
	کاملاً مخالف	91	18.2	18.2	100.0
	مجموع	500	100.0	100.0	

نقش تربیتی و تأثیر رفتاری والدین بر فرزندان بر هیچ کس پوشیده نیست. تمامی انسانها در ابتدای زندگی خود تحت تأثیر والدین خود هستند و در سایر مراحل زندگی اگر چه این تأثیرات کم می‌شود، اما هیچ گاه از بین نمی‌رود. مخالفت ۵۸٫۳٪ دانشجویان بر عدم آگاهی و عمل والدین به مسائل دینی، حاکی از معرفت و عمل والدین به ارزشهای دینی است. لذا والدین می‌توانند در انتقال این ارزشها به فرزندان خود نقش مهم و بی‌ظنیری داشته باشند. اما متأسفانه رابطه والدین و دانشگاه در زمینه‌های تربیتی و اخلاقی به طور کامل قطع است و بر خلاف مدارس، دیگر خبری از

بررسی عوامل مؤثر در گرایش و عدم گرایش دانشجویان در اقامه نماز جماعت ♦ ۱۷۹

انجمن اولیا و استادان در دانشگاهها نیست. اگر این ارتباط به شکل مطلوبی در دانشگاهها صورت پذیرد، حتماً شاهد پیشرفت معنوی دانشجویان و پابندی بهتر آنان به مسائل دینی و اقامه نماز خواهیم بود.

۹. دانشجویان حوصله شرکت در نماز جماعت را ندارند.

		فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
valid	کاملاً موافق	88	17.4	17.4	17.4
	موافق	209	41.9	41.9	59.3
	بی نظر	121	24.2	24.2	83.6
	مخالف	63	12.6	12.6	96.2
	کاملاً مخالف	19	3.8	3.8	100.0
	مجموع	500	100.0	100.0	

۵۹,۳٪ دانشجویان حوصله شرکت در نماز جماعت دانشگاه را نداشته و تنها ۱۶,۴٪ دانشجویان با رغبت و حوصله در نماز جماعت شرکت می کنند. علاوه بر جنبه های روحی، روانی، فردی و عدم حوصله و رغبت، عوامل دیگری نیز از جمله: فضای نامناسب فیزیکی نمازخانه، کم بودن سرویس بهداشتی و وضوخانه، وقت محدود نماز و نهار، اتلاف زیاد وقت در صف نهارخوری، انجام سریع نماز فردای نسبت به جماعت، نبود امکانات و برنامه های جنبی در کنار نمازخانه و... در این مسئله دخیل است.

۱۰. تبلیغات صحیح و مستمر در مسائل ارتباط جمعی برای ترغیب دانشجویان به اقامه نماز وجود ندارد.

		فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
valid	کاملاً موافق	106	21.2	21.2	21.2
	موافق	220	43.9	43.9	65.1
	بی نظر	114	22.8	22.8	88.0
	مخالف	52	10.4	10.4	98.4
	کاملاً مخالف	8	1.6	1.6	100.0
	مجموع	500	100.0	100.0	

آنچه در دانشگاه به عنوان یک سرمایه‌گذاری معنوی و بعضاً مادی مورد غفلت واقع شده، تبلیغات در زمینه اقامه نماز است. هیچ‌گونه نوشته یا تابلویی در دانشگاه با عنوان ستاد اقامه نماز که حاوی مطلبی درباره نماز باشد، وجود ندارد. البته تلاشهایی در این زمینه در حال شکل گرفتن است، اما این تلاشها کافی نیست و باید از تبلیغات به عنوان سرمایه‌ای اثرگذار در جهت اقامه نماز در محیط دانشگاه، دانشکده‌ها، سرویس ایاب و ذهاب، سالنهای ورزشی دانشگاه و... به نحو مطلوب و اثربخش استفاده کرد. در آمار ارائه شده، در مقابل ۱۲٪ از دانشجویان، ۶۵٫۱٪ دانشجویان به ضعیف بودن تبلیغات صحیح و مستمر در اقامه نماز اذعان داشته‌اند که ضروری است مسئولان فرهنگی دانشگاه به این مقوله، عنایت ویژه‌ای داشته باشند.

۱۱. دانشجویان فواید نماز جماعت را در زندگی فردی و اجتماعی مشاهده نمی‌کنند.

		فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد جمعیتی
valid	کاملاً موافق	84	16.8	16.8	16.8
	موافق	162	32.5	32.5	49.3
	بی‌نظر	105	20.8	20.8	70.1
	مخالف	109	21.8	21.8	92.0
	کاملاً مخالف	40	8.0	8.0	100.0
	مجموع	500	100.0	100.0	

با توجه به جوانی و شادابی سنین دانشجویی، معمولاً اکثر دانشجویان علاقه‌مند به دیدن بازخورد اعمال خود همانند بازخورد جهان پیرامون خود هستند. با توجه به اینکه سنخ فواید نماز، معنوی بوده و اثرات آن در روح و روان آدمی ایجاد می‌شود و از طریق مشاهده اعمال و رفتار بیرونی نمی‌توان آن را مشاهده کرد؛ این نکته از دید دانشجویان، مخفی و مغفول مانده است. ابراز علاقه دانشجویان به فواید و آثار نماز در زندگی و رفتارشان، مسئله بسیار مهمی است که می‌توان آن را از طریق بالا بردن شناخت و معرفت آنان به آثار نماز با کمی دقت به نحوه رفتارشان، شادابی جسمشان، احساس امنیت و آرامش به هنگام ذکر خدا افزایش قدرت تصمیم‌گیری و... به آنان نشان داد.

۱۲. شرکت دانشجویان در نماز جماعت بر اساس عقیده و ایمان است.

		فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
valid	کاملاً موافق	206	41.1	41.1	41.1
	موافق	204	40.9	40.9	82.0
	بی نظر	52	10.4	10.4	92.4
	مخالف	26	5.2	5.2	97.6
	کاملاً مخالف	12	2.4	2.4	100.0
	مجموع	500	100.0	100.0	

اعتقاد و باور دینی که زمینه عمل به اعضا و جوارح را به وجود می آورد، بیانگر رابطه مستحکم ایمان و عمل است؛ لذا همواره در قرآن کریم بعد از عبارت «یا ایها الذین آمنوا»، عبارت «عملوا الصالحات» آمده است. موافقت ۸۲٪ دانشجویان به این سؤال، بیانگر نقش مهم و کلیدی اعتقاد آنان در انجام اعمال دینی است؛ یعنی آنان سعی بسیار زیادی در انجام فرایض دینی توأم با ایمان و اعتقاد قلبی دارند و شاکله اعمال دینی خود را با روح ایمان و اعتقاد، عجین کرده و حیات معنوی می بخشند.

۱۳. پدر و مادر در منزل نماز می خوانند.

		فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
valid	همیشه	409	82.0	82.0	82.0
	بیشتر اوقات	60	12.0	12.0	94.0
	گاهی اوقات	21	4.0	4.0	98.0
	هرگز	6	1.2	1.2	99.2
	بی نظر	4	0.8	0.8	100.0
	مجموع	500	100.0	100.0	

با توجه به سؤال هشتم و نتایج آن، میانگین اعتقاد والدین به اقامه نماز مطلوب بوده، لذا در عمل نیز ۹۴٪ از والدین مقید به نماز بوده و این نکته مهم نباید در الگودهی به دانشجویان مورد غفلت واقع شود. آنچه دانشگاه و استادان می توانند در این زمینه به آن عمل کنند، اطلاع رسانی این مطلب به دانشجویان است؛ چرا که الگوبرداری از عمل و کردار والدین برای جوانان، به دور از هر گونه شائبه غیر اخلاقی از جمله: ریا، خودبرتربینی، تکبر و... است و آنان خود شاهدند که والدین آنان این فریضه الهی را به عنوان تکلیف الهی و بدون انگیزه های مادی، از روی شوق و اراده انجام می دهند.

۱۴. دوستان دانشجویان مخالف شرکت آنها در نماز جماعت دانشگاه هستند.

	درصد تجمعی	درصد صحیح	درصد	فراوانی
valid	4.6	4.6	4.6	23
	15.0	10.4	10.4	52
	48.7	33.7	33.7	169
	85.8	37.1	37.1	185
	100.0	14.2	14.2	71
		100.0	100.0	500

تعاون در امور خیر و تقوا، از اصول مهم اسلامی است که بستر رشد و کمال انسان را در اجتماع به وجود می آورد. از سوی دیگر، عدم تعاون و همکاری در گناه، اصلی دیگر در اسلام است که هر آنچه بستر رشد و کمال انسانیت را به خطر می اندازد، سلب می کند (مانده، آیه ۲). خوشبختانه دانشجویان در این واحد دانشگاهی، در برپایی اقامه نماز، تعاون و همکاری چشمگیری دارند و ۵۱٫۳٪ دانشجویان هیچ گونه مزاحمتی برای دوستان خود در جهت شرکت در نماز جماعت ایجاد نمی کنند.

۱۵. دانشجویان شرکت در نماز جماعت را نوعی ریاکاری می دانند.

	درصد تجمعی	درصد صحیح	درصد	فراوانی
valid	6.6	6.6	6.6	33
	26.9	20.2	20.2	101
	57.3	30.5	30.5	153
	88.2	30.9	30.9	154
	100.0	11.8	11.8	59
		100.0	100.0	500

آسیب شناسی اعمال دینی از نظر شرع بسیار اهمیت دارد؛ چرا که برخی از اعمال و کردار ما باعث از بین رفتن ثواب و آثار ارزنده اعمالمان می شود. تمام اعمال و رفتار انسان از آسیبهای جدی برخوردار بوده و بی توجهی به آن، خسارتهای جبرانناپذیری را به وجود می آورند. انجام نماز و سایر عبادات برای خشنودی و جلب توجه غیر خداوند، شاکله وجودی آنها را از روح عبادت و تعبد الهی خالی ساخته، تباهاشان می سازد (مانده، آیه ۶-۵). ۴۲٫۷٪ دانشجویان شرکت خود در نماز جماعت را از هر گونه ریاکاری و خودنمایی به دور دانسته و در اقامه این فریضه، تنها

بررسی عوامل مؤثر در گرایش و عدم گرایش دانشجویان در اقامه نماز جماعت ♦ ۱۸۳

جلب رضایت الهی برای آنان مهم است و بر خلاف کسانی که دچار نشدن در ریاکاری را عاملی برای ترک این تکلیف می‌دانند، اینان با اخلاص به این واجب الهی می‌پردازند.

۱۶. زمان برگزاری نماز جماعت مناسب نیست.

		فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
Valid	کاملاً موافق	37	7.4	7.4	7.4
	موافق	78	15.6	15.6	23.0
	بی‌نظر	178	35.5	35.5	58.5
	مخالف	144	28.9	28.9	87.4
	کاملاً مخالف	63	12.6	12.6	100.0
	مجموع	500	100.0	100.0	

دانشجویان، برگزاری نماز جماعت در اول وقت شرعی و وقت فضیلت را بسیار مناسب ارزیابی کرده و ۴۱٫۵٪ در مقابل ۲۳٪ به این مسئله پاسخ مثبت داده‌اند. البته برای بالا بردن راندمان این امر لازم است که کلاسها حداقل ۳۰ دقیقه قبل از فریضه نماز تعطیل شود تا دانشجویان آمادگی بهتری برای اقامه نماز داشته باشند و نیز بعد از نماز، فرصت کافی جهت استراحت و خوردن غذا به آنان داده شود. از این جهت، تعطیل بودن کلاسها از ساعت ۱۴-۱۲ در نیمسال اول و ۱۵-۱۳ در نیمسال دوم تحصیلی، نقش مهم و مثبتی در برگزاری نماز جماعت در دانشگاه خواهد داشت.

۱۷. امام جماعت دانشگاه را قبول داریم.

		فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
valid	کاملاً موافق	48	9.6	9.6	9.6
	موافق	104	20.8	20.8	30.5
	بی‌نظر	290	57.9	57.9	88.4
	مخالف	18	3.6	3.6	92.0
	کاملاً مخالف	40	8.0	8.0	100.0
	مجموع	500	100.0	100.0	

از آنجا که امام جماعت دانشگاه به صورت ثابت در دانشگاه حضور دارد، ۳۰٫۴٪ با ایشان موافق، ۵۷٫۹٪ بی‌نظر بودند و این سؤال، هیچ نتیجه‌ای را به دنبال نداشته است. اما همان طور که در سؤال چهار مطرح شد، برای بالا بردن تأثیر امام جماعت در جذب دانشجویان به نماز، لازم است از دیگران به طور موقت و موردی برای اقامه نماز استفاده شود.

۱۸. خانواده، دانشجویان را به نماز مجبور می‌کنند.

		فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
valid	کاملاً موافق	16	3.2	3.2	3.2
	موافق	47	9.4	9.4	12.6
	بی‌نظر	96	19.2	19.2	31.9
	مخالف	230	45.9	45.9	77.8
	کاملاً مخالف	111	22.2	22.2	100.0
	مجموع	500	100.0	100.0	

از آنجا که ادای وظایف و تکالیف باید بر اساس اراده و شوق صورت پذیرد تا عمل به آن در جان و روح آدمی ریشه بگستراند، انجام دادن آنان از راه زور و سلب اراده و اختیار انسان، ریشه انجام عمل را در درون انسان می‌خشکاند و اعمال از شکل واقعی و تعبدی خارج شده و به شکل عبادت بردگان و مزدوران در می‌آید. (نهج‌البلاغه، حکمت ۲۲۹)

آمار فوق نشان می‌دهد که ۶۸٫۱٪ دانشجویان از سوی والدین خود هیچ اجباری نسبت به اقامه نماز ندارند و تنها ۱۲٫۶٪ والدین، فرزندان خود را به نماز خواندن اجبار می‌کنند. اراده و اختیار، موهبتی الهی است که علاوه بر آرامش روحی و روانی، به انسان توانایی انجام کار با اراده و شوق و نیز شخصیت و هویت مستقل بخشیده، آن را در مقابل اعمال و تکالیف خود، انتخابگر و مسئولیت‌پذیر قرار داده است. از این رو، عدم اجبار والدین، مسئولیت‌پذیری دانشجویان نسبت به تکالیف دینی را بالا برده و نقش آنان را در شخصیت‌دهی به خود و انتخاب راه و مسیر صحیح بسیار حائز اهمیت ساخته و نتیجه این برخورد، افزایش میزان عمل دانشجویان به این تکلیف الهی است.

۱۹. فضای اقامه نماز جماعت جاذبه‌دار نیست.

		فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
valid	کاملاً موافق	92	18.2	18.2	18.2
	موافق	148	29.7	29.7	47.9
	بی‌نظر	158	31.7	31.7	79.6
	مخالف	81	16.2	16.2	95.8
	کاملاً مخالف	21	4.2	4.2	100.0
	مجموع	500	100.0	100.0	

بررسی عوامل مؤثر در گرایش و عدم گرایش دانشجویان در اقامه نماز جماعت ♦ ۱۸۵

فضای نامناسب نمازخانه و عدم وجود مسجد و حداقل امکانات موجود برای اقامه نماز در دانشگاه کاملاً مشهود است. ۴۸٫۱٪ دانشجویان در برابر ۲۰٫۴٪ آنان، به نامساعد بودن فضای نمازخانه اشاره کرده‌اند. لذا ضروری است که ساخت مسجد واحد دانشگاهی هر چه سریع‌تر در دستور کار حوزه معاونت عمرانی قرار گیرد و با توجه به موقعیت جغرافیایی دانشگاه در جاده اصلی، وجود زمین مناسب در این قسمت و ارتقای این واحد دانشگاهی به واحد جامع، هر چه سریع‌تر این کار انجام پذیرد.

۲۰. لازم است حداقل هفته‌ای یک‌بار هیئت رئیسه و کارکنان و استادان به صورت نمادین در نماز جماعت شرکت کنند.

		فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
Valid	کاملاً موافق	173	34.5	34.5	34.5
	موافق	147	29.6	29.5	63.9
	بی‌نظر	94	18.8	18.8	82.8
	مخالف	38	7.6	7.6	90.4
	کاملاً مخالف	48	9.6	9.6	100.0
	مجموع	500	100.0	100.0	

با توجه به درصد پایین شرکت استادان و کارکنان در نماز جماعت دانشگاه، شرکت نمادین آنان در نماز جماعت با ۶۴٪، مورد استقبال دانشجویان قرار گرفته است. این درصد بالا نشان از اهمیت تأثیرگذاری این موضوع دارد و در واقع؛ بیان خواسته حداکثری دانشجویان است. لذا لازم و ضروری است از سوی استادان و کارکنان مورد عمل قرار گیرد.

۲۱. برگزاری مسابقه ویژه نماز در گرایشهای مختلف، نقش مهمی در علاقه‌مندی دانشجویان به نماز خواهد داشت.

		فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
valid	کاملاً موافق	100	20.0	20.0	20.0
	موافق	183	36.5	36.5	56.5
	بی‌نظر	145	29.1	29.1	85.6
	مخالف	53	10.6	10.6	96.2
	کاملاً مخالف	19	3.8	3.8	100.0
	مجموع	500	100.0	100.0	

همان طور که لزوم پرداختن به تبلیغات از سوی دانشجویان برای اقامه نماز مورد توجه قرار گرفته بود، مسابقه ویژه نماز و پرداختن به گرایشهای مختلف موجود در نماز از جمله: گرایشهای هنری، معنوی، اجتماعی، فرهنگی و... با ۵۶٫۵٪ مورد موافقت دانشجویان است. مسابقه اذان و اقامه، قرائت نماز، هنرهای تجسمی، تهذیب کاری، محراب سازی، مقاله نویسی، شعر و داستان و عنوانهای دیگر می تواند به عنوان موضوعات مسابقه ویژه نماز در دستور کار قرار گیرد.

۲۲. چقدر از مسائل نماز را می دانید.

	فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
valid	همه مسایل	27	5.4	5.4
	اکثر مسایل	169	33.9	33.9
	برخی مسایل	145	29.1	29.1
	مسئله مورد نیاز	147	29.3	29.3
	چیزی نمی دانم	12	2.4	2.4
	مجموع	500	100.0	100.0

با توجه به میزان پایداری حداکثری دانشجویان و اعتقاد قلبی آنان به نماز، خوشبختانه اکثر آنان (۷۷٫۲٪) مسائل مربوط به نماز را می دانند. البته صرفاً این دانستن کافی نیست و لازم است این مسائل به صورت عملی بازگو شود؛ زیرا مسائل مربوط به نماز هر کدام حکمی دارد که شناخت و عمل بر اساس آن واجب است تا نماز از شکل صحیح شرعی برخوردار شود. برای این کار، شیوه های مختلفی می توان ارائه کرد؛ از جمله: ایجاد دفتر مشاوره دینی در دانشگاه یا در مسجد یا در دفتر گروه معارف اسلامی، پرداختن به مسائل نماز در قبل، بعد یا بین الصلواتین.

۲۳. به نظر شما چند درصد از جامعه دانشگاهی نماز خوان هستند.

	فراوانی	درصد	درصد صحیح	درصد تجمعی
valid	75% - 100%	11	2.2	2.2
	50% - 75%	82	16.4	16.4
	25%- 50%	181	36.1	36.1
	10% - 25%	156	31.3	31.3
	0% - 10%	70	14.0	14.0
	مجموع	500	100.0	100.0

دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت معتقدند ۵۴٫۷٪ از جامعه دانشگاهی بین ۲۵ تا ۱۰۰٪ نمازخوان بوده و در صد بسیار پایینی (۱۴٪) از نماز فاصله گرفته‌اند. با توجه به رسالت خطیر دانشگاه در پیشرفت معنوی و مادی بشریت، این درصد بسیار پایین در خور شأن و جایگاه رفیع دانشگاه نیست و سمت سوی بینش و عملکرد دانشگاهیان باید به قله‌های رفیع معنوی سوق پیدا کند و به طور کامل پایبندی به عمود و پایه دین؛ یعنی نماز در دانشگاه مشهود باشد.

۲۴. چند اثر تربیتی نماز در زندگی شخصی و اجتماعی خود را مرقوم فرموده، هر گونه نظر و انتقاد و پیشنهادی دارید ارائه فرمایید.

جوابهایی که دانشجویان به قسمت اول سؤال تشریحی داده‌اند به اختصار عبارتند از: نظم و برنامه‌ریزی، تقویت ایمان، دوری از منکرات، کنترل نگاه به نامحرم، کنترل غریزه جنسی، آرامش روحی و روانی، ورزش مفید برای تن، قرب الهی، گسترش روزی، تواضع و فروتنی، عامل هدایت به صراط مستقیم، احساس مفید واقع شدن و مفید بودن برای اجتماع، بهترین عمل برای دعا و درخواست، عامل بازخواست انسان هنگام گناه، احساس امنیت و ترسیدن از غیر خدا، ذکر دائمی خداوند، یادآوری کردن مرگ و یاد معاد، امید به آینده، پاکیزگی و طهارت جسم، برقراری روابط سازنده اجتماعی، دادن امید و انگیزه به انسان، تصحیح اعمال و رفتار، اثر در نحوه زندگی و درست زندگی کردن، تکریم خداوند، آزادی از اسارت تن و مشغله‌های پوچ روزانه، احساس عزت و بزرگی، هدفمند ساختن زندگی، قوت قلب، عاقبت به خیری، اطاعت و فرمانبرداری از امر خدا، نیروی محرکه انجام سایر واجبات و ترک منکرات، شهود الهی و دیدن لطف و قدرت الهی در جهان هستی، توکل به خداوند و قطع امید از غیر خداوند، بهترین راه حل مشکلات علمی و تحصیلی، بهترین نوع شکر الهی، مطلوب‌ترین راه اتصال الهی، پیدا کردن دوستان خوب و ارزشی در نماز جماعت، بهترین مصاحبت و گفتگوی بین انسان و خدا، آسان شدن مشکلات زندگی، راه رسیدن به اخلاص باطن، تمرین صبر و شکیبایی، تسلط بر نفس و مبارزه با آن، رمز موفقیت در کارها، به سعادت رساندن انسان، حفظ حریم و احترام به حقوق الهی، خوش اخلاقی و آراسته شدن به فضایل اخلاقی، آشنایی بیشتر به خداوند و فلسفه عبادات، علاقه‌مندی انسان به مسائل دینی، نیت و انگیزه الهی پیدا کردن در انجام تکالیف نه نیت رسیدن به بهشت و ترس از جهنم، آسان شدن کارها، رفع کسالت و خمودی، قرار گرفتن در حریم و حفاظت دائمی الهی که اگر آن را ترک کنیم خداوند به نوعی به ما نشان می‌دهد که بدون توجه او هیچ هستیم، از بین بردن

دوگانگی و چندگانگی اعتقادی و حاکم کردن روح یگانگی در انسان، تقویت روح آخرت‌گرایی، بالا بردن روح اعتماد به نفس، خروج انسان از تنهایی، شأن و ترفیع مقام یافتن، کمال‌بخشی به انسان، بالا رفتن تمرکز حواس و درک فهم بهتر مسائل، همراهی خداوند با انسان، زنگ خطر بودن هنگام کجراه رفتن، ترک عادات غلط از جمله بدحجابی و رابطه با نامحرم، وقت‌شناسی و پابندی به آن.

مهم‌ترین پیشنهادها و انتقادهای دانشجویان نیز عبارتند از: کوچک بودن فضای نمازخانه، فضای نامناسب و بدون معنویت نمازخانه، دیوارهای کثیف، پرده‌های کثیف، بدبو بودن نمازخانه و لزوم نصب فن تهویه هوا و استفاده از دستگاہهای خوشبوکننده هوا، توجه به شکل فیزیکی و معنوی نمازخانه همانند دیگر ساختمانهای دانشگاه، نظافت مرتب نمازخانه و فرشها و دستشویی‌ها، ایجاد وضوخانه در کنار نمازخانه، جدا بودن دستشویی‌ها از وضوخانه، تبلیغ نماز از طریق دادن شکل مسجد به نمازخانه، نامگذاری نمازخانه، به کارگیری آیات و تابلوهای قرآنی در نمازخانه، پخش کردن آهنگها و برنامه‌های مذهبی چند دقیقه قبل از اذان در محیط دانشگاه، استفاده از مؤذن خوش صدا، پخش اذان در تمام قسمتهای دانشگاه، محول کردن تکبیر گفتن و دعای بعد از نماز به دانشجویان، برگزاری مسابقات بیشتر درباره نماز، تنظیم ساعات کلاس و تداخل نیافتن با وقت نماز برای شرکت حداکثری دانشجویان در نماز، تنظیم برنامه‌های هفتگی نمازخانه از جمله دعاها، زیارات، بیان مسائل شرعی و غیره و نصب آن در تابلوی نمازخانه، شرکت به موقع و منظم استادان و کارکنان در نماز جماعت به عنوان یک تکلیف در تمام ایام هفته نه فقط شرکت نمادین، تشویق دانشجویان به نماز از سوی استادان و اختصاص وقتی برای بحث کردن پیرامون نماز از جنبه‌های مختلف علمی در کلاس، مرتب کردن ورودی نمازخانه مثل جاکفشی‌ها، موکت کردن ورودی بسته بودن اتاقهای بسیج، کانون قرآن و عترت در هنگام نماز جماعت، نصب قفسه قرآن و ادعیه و دیگر کتابها برای مطالعه، نصب چوب‌لباسی، اختصاص چند چادر نماز در قسمت خواهران، وجود نگهبان زن و مرد در نمازخانه برای نظم‌دهی به خصوص در قسمت خواهران و خارج کردن نمازخانه از شکل استراحتگاه.

استفاده از امام جماعت خوش اخلاق، آشنا به مسائل روز مملکت و جهان، خوش‌اندیشه و خوش‌گفتار، مسلط به مسائل دینی، جوان و شاداب، مسلط به سخنرانی‌های جذاب دینی، معرفی امام جماعت به دانشجویان، انحصاری نکردن نمازخانه و قرار دادن آن به دیگر تشکلهای

بررسی عوامل مؤثر در گرایش و عدم گرایش دانشجویان در اقامه نماز جماعت ♦ ۱۸۹

دانشجویی به غیر از سیخ و...، یکی بودن گفتار و اعمال هادیان فرهنگی و دانشجویان ستاد اقامه نماز در دانشگاه.

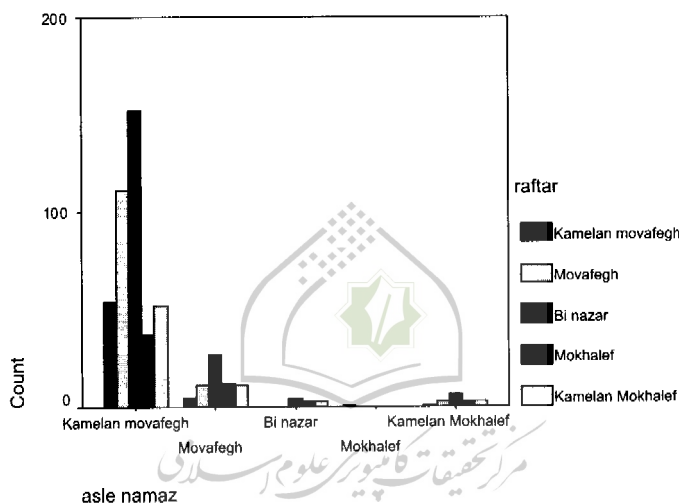
بررسی فرضیه‌ها

فرضیه ۱: در بسیاری از موارد «اصل نماز» به «رفتار نماز» در دانشجویان ختم نمی‌شود.

			رفتار				مجموع	
			کاملاً موافق	موافق	بی نظر	مخالف		کاملاً مخالف
اصل نماز	کاملاً موافق	count	54	111	152	37	52	406
		% within اصل نماز	13.3	27.3	37.4	9.1	12.8	100.0
	موافق	count	5	11	27	12	11	66
		% within اصل نماز	7.6	16.7	40.9	18.2	16.7	100.0
	بی نظر	count	0	0	4	3	3	10
		% within اصل نماز	0	0	40.0	30.0	30.0	100.0
	مخالف	count	1	0	0	0	0	1
		% within اصل نماز	100	0	0	0	0	100.0
	کاملاً مخالف	count	1	3	6	3	3	16
		% within asle namaz	6.3	18.8	37.5	18.8	18.8	100.0
	مجموع	count	61	126	189	55	69	500
		% within اصل نماز	12.2	25.1	37.9	11.0	13.8	100.0

	value	df	Asymp. sig. (2 sided)
Pearson chi-Square	27.483	16	.036
Likelihood ratio	26.602	16	.046
Linear by linear association	7.333	1	.007
N of valid cases	500		

		value	Asymp Std. error	approx	Approx sig.
Ordinal by ordinal	Kendall's tau-b	.143	.038	3.609	.000
N of valid cases		500			

اگر چه درصد بالایی از دانشجویان به اصل نماز اعتقاد داشتند، اما در مقام عمل، تنها ۱۲٫۲٪ کاملاً معتقدند که اعتقاد آنان به نماز باعث اقامه نماز شده است. اعتقاد به اصل نماز در مورد ۲۵٫۱٪ نیز در گرایش آنان به اقامه نماز تأثیر داشته است. بنابر این، میزان گرایش دانشجویان به اقامه نماز در دانشگاه ۳۷٫۱٪ است که این درصد بسیار پایین می باشد. از این رو، می توان نتیجه گرفت، به نسبت پذیرش اصل نماز (۹۴/۶٪) درصد پایینی موفق به اقامه نمازی شوند، اگر چه آن دسته که مقید به نماز خواندن نیستند، اصل نماز را انکار نمی کنند.

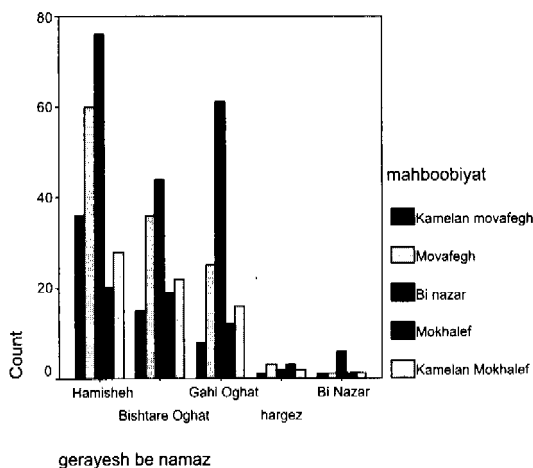
بررسی عوامل مؤثر در گرایش و عدم گرایش دانشجویان در اقامه نماز جماعت ♦ ۱۹۱

۲. بین «گرایش دانشجویان به نماز» و «میزان محبوبیت مبلغان نماز در بین آنها» رابطه وجود دارد.

			محبوبیت				مجموع	
			کاملاً موافق	موافق	بی نظر	مخالف		کاملاً مخالف
گرایش به نماز	همیشه	count	36	60	76	20	28	220
		% within گرایش به نماز	16.4	27.3	34.5	9.1	12.7	100.0
	بیشتر اوقات	count	15	36	44	19	22	136
		% within گرایش به نماز	11	26.5	32.4	14	16.2	100.0
	گاهی اوقات	count	8	25	61	12	16	122
		% within گرایش به نماز	6.6	20.5	50	9.8	13.1	100.0
	هرگز	count	1	3	2	3	2	11
		% within گرایش به نماز	9.1	27.3	18.2	27.3	18.2	100.0
	بی نظر	count	1	1	6	1	1	10
		% within گرایش به نماز	10	10	60	10	10	100.0
	مجموع	count	61	125	189	56	69	500
		% within گرایش به نماز	12.2	25.1	37.9	11	13.8	100.0

	value	df	Asymp. sig. (2 sided)
Pearson chi-Square	23.605	16	.008
Likelihood ratio	23.186	16	.109
Linear by linear association	5.12	1	.024
N of valid cases	500		

	value	Asymp Std. error	approx	Approx sig.
Ordinal by ordinal Kendall's tau-b	.101	.037	2.765	.006
N of valid cases	500			

میزان محبوبیت و مقبولیت مبلغان دانشگاه تأثیری بسیار زیادی در دانشجویان جهت شرکت در اقامه نماز جماعت دانشگاه و گرایش آنان به نماز دارد. دانشجویان رابطه میان محبوبیت امام جماعت و گرایش به نماز را با ۳۷,۳٪ در مقابل ۲۴,۸٪ بیان کرده‌اند.

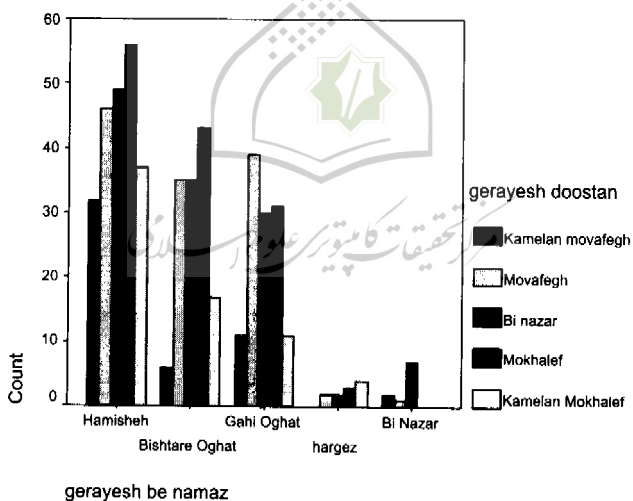
۳. بین «گرایش دانشجویان به نماز» و «میزان گرایش دوستان و همسالان آنان به این فریضة الهی» ارتباط وجود دارد.

		محبوبیت					مجموع	
		کاملاً موافق	موافق	بی نظر	مخالف	کاملاً مخالف		
گرایش به نماز	همیشه	count	32	46	49	56	37	220
		% within گرایش به نماز	14.5	20.9	22.3	25.5	16.8	100.0
	بیشتر اوقات	count	6	35	35	43	17	136
		% within گرایش به نماز	4.4	25.7	25.7	31.6	12.5	100.0
	گاهی اوقات	count	11	36	30	31	11	122
		% within گرایش به نماز	9	32	24.6	25.4	9	100.0
	هرگز	count	0	2	2	3	4	11
		% within گرایش به نماز	0	18.2	18.2	27.3	36.4	100.0
	بی نظر	count	2	1	7	0	0	10
		% within گرایش به نماز	20	10	70	0	0	100.0
مجموع	count	51	123	123	133	69	500	
	% within گرایش به نماز	10.2	24.6	24.6	26.7	13.8	100.0	

بررسی عوامل مؤثر در گرایش و عدم گرایش دانشجویان در اقامه نماز جماعت ♦ ۱۹۳

	value	df	Asymp. sig. (2 sided)
Pearson chi-Square	38.046	16	.001
Likelihood ratio		16	.001
Linear by linear association	.622	1	.430
N of valid cases	500		

	value	Asymp Std. error	approx	Approx sig.	
Ordinal by ordinal	Kendall's tau-b	-.028	.039	-.718	.005
N of valid cases		500			

از آنجا که وضعیت نمازخانه و امکانات آن در دانشگاه چندان مطلوب نبوده و تعداد زیادی از دانشجویان ترجیح می دهند در منزل نماز بخوانند و از سوی دیگر، به علت جمعیت بسیار بالای دانشگاه و فردگرایی دانشجویان، میزان تأثیر گذاری دوستان بر دانشجویان برای اقامه نماز در دانشگاه ۸،۳۴٪ است و ۵،۴۰٪ ارتباطات دانشجویان هیچ تأثیری بر گرایش آنان به اقامه نماز در دانشگاه نداشته است. در نتیجه، برخی از دانشجویان ترجیح می دهند اگر دوستان آنان در نماز جماعت شرکت کنند، آنان نیز شرکت خواهند کرد و میان گرایش آنان به نماز و میزان پایبندی دوستانشان به این فریضه الهی رابطه وجود دارد.

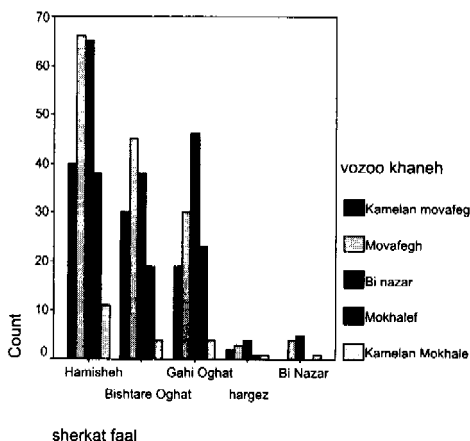
۴. بین «فراهم بودن وضوخانه مناسب و تمیز و قابل استفاده در کنار نمازخانه و شرکت فعال دانشجویان به نماز» رابطه وجود دارد.

		وضو خانه					مجموع	
		کاملاً موافق	موافق	بی نظر	مخالف	کاملاً مخالف		
شرکت فعال	همیشه	count	40	66	65	38	11	220
		% within شرکت فعال	18.2	30	29.5	17.3	5	100.0
	بیشتر اوقات	count	30	45	38	19	4	136
		% within شرکت فعال	22.1	33.1	27.9	14	2.9	100.0
	گاهی اوقات	count	19	30	46	23	4	122
		% within شرکت فعال	15.6	24.6	37.7	18.9	3.3	100.0
	هرگز	count	2	3	4	1	1	11
		% within شرکت فعال	18.2	27.3	36.4	9.1	9.1	100.0
	بی نظر	count	0	4	5	0	1	10
		% within شرکت فعال	0	40	50	0	10	100.0
	مجموع	count	91	148	158	81	21	500
		% within sherkat	18.2	29.7	31.7	16.2	4.2	100.0

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

	value	df	Asymp. sig. (2 sided)
Pearson chi-Square	14.403	16	.569
Likelihood ratio	17.344	16	.364
Linear by linear association	.452	1	.501
N of valid cases	500		

		value	Asymp Std. error	approx	Approx sig.
Ordinal by ordinal	Kendall's tau-b	.021	.038	.563	.573
N of valid cases		500			

وجود فضای مناسب با امکانات مادی و معنوی در خور شأن دانشگاه و دانشجویان، بی شک بر شرکت دانشجویان در نماز تأثیر بسزایی دارد. ۴۷,۹٪ دانشجویان به این رابطه اذعان داشتند و ۳۱,۷٪ به تأثیر شرایط حداقل کنونی در اقامه نماز دانشگاه بی نظر بوده و به حداقل امکانات رضایت دارند.

نتیجه آمار فوق نشان می دهد که دانشجویان، وجود محیط تمیز و زیبا را در جذب آنان به این فریضه الهی مفید دانسته، اما اکثرشان معتقدند که امکانات ظاهری و کمبود آنها تأثیر زیادی بر شرکت کردن آنها به صورت فعالانه در نماز نمی گذارد و به شرایط حداقل کنونی رضایت دارند.

نتیجه گیری

با جمع بندی داده های آماری و تجزیه و تحلیل آن، نتایج حاصل از تحقیق عبارتند از:

۱. اصل مشارکت گروه های جنسیتی نقش تعیین کننده ای در پژوهش های دینی دارد که در اجرای این پژوهشها قابل مشاهده است.
۲. با توجه به اعتقاد ۹۴,۶٪ دانشجویان به اصل نماز، می توان نتیجه گرفت درصد بالایی از معتقدان به اصل نماز (۳۷,۱٪) در اقامه نماز فعال بوده و آن دسته که نماز نمی خوانند اصل نماز را انکار نمی کنند.
۳. تداوم اعتقاد بالای دانشجویان به اصل نماز نیازمند تدوین برنامه های جامع و مدون و ارتقای جایگاه ستاد اقامه نماز در دانشگاه است.

۴. معرفت به نماز عامل مهمی برای پایبندی به نماز است. لذا برای تقویت پایه و اساس عمل که معرفت و شناخت است، باید نماز را از جنبه‌های مختلف روحی و روانی، سلامتی و تندرستی، جاودانگی و کمال اخروی و... برای دانشجویان تشریح کرد.
۵. میان شرکت مسئولان و استادان در نماز و اقامه نماز در دانشگاه رابطه مستقیمی وجود دارد که از این ظرفیت بالا، استفاده بهینه صورت پذیرفته است.
۶. برای جذب بیشتر دانشجویان به نماز، لزوم تنوع در شخصیت‌های امام جماعت کاملاً مشهود است. لذا در کنار امام جماعت دائمی دانشگاه، شایسته است از دیگر علما نیز برای اقامه نماز یا سخنرانی در دانشگاه بهره گرفت.
۷. درصد پائینی از کارکنان و استادان در نماز جماعت دانشگاه شرکت می‌کنند. از کنار این مسئله نمی‌توان به راحتی چشم پوشید و بایستی در شورای فرهنگی دانشگاه به این مهم پرداخته شود. از سوی دیگر، ۶۴٪ دانشجویان خواستار شرکت نمادین هیئت رئیسه و کارکنان به صورت هفته‌ای یک بار در نماز جماعت می‌باشند.
۸. دانشجویان بیشتر به صورت فردی در نماز جماعت شرکت می‌کنند و جنبه جمع‌نگری آنان در دعوت عملی دوستان و همراهی آنان به اقامه نماز، رشد قابل چشمگیری ندارد؛ اگر چه دانشجویان به رابطه تأثیر دوستان بر گرایش آنان به نماز اعتقاد دارند.
۹. محتوای کتب، مجلات و سایر مکتوبات دانشگاهی، برای پاسخگو بودن مسائل اعتقادی و نماز، مورد رضایت دانشجویان نبوده و تنها ۴۵٫۵٪ توانسته پاسخگوی آنان باشد.
۱۰. یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار بر اقامه نماز و سایر ارزشهای دینی در دانشگاه، والدین و نقش سازنده تربیتی و رفتاری آنان است. متأسفانه این امر به خاطر نبود نهاد اولیا و استادان یا اولیا و دانشگاه تاکنون هیچ‌گاه مورد توجه مسئولان دانشگاهی سراسر کشور نبوده است. از سوی دیگر، تقید ۹۴٪ والدین به اقامه نماز، الگوی مناسبی برای جذب دانشجویان به نماز است.
۱۱. ۵۹٫۳٪ دانشجویان حوصله شرکت در نماز جماعت دانشگاه را نداشته و ترجیح می‌دهند نماز را به صورت فرادی در دانشگاه یا منزل بخوانند.
۱۲. تبلیغات صحیح و مستمر برای ترغیب دانشجویان به اقامه نماز در دانشگاه وجود ندارد.
۱۳. ۶۵٫۱٪ دانشجویان به این مسئله اذعان داشته و ۵۶٫۵٪ دانشجویان خواستار برپایی مسابقات ویژه نماز در دانشگاه می‌باشند.

بررسی عوامل مؤثر در گرایش و عدم گرایش دانشجویان در اقامه نماز جماعت ♦ ۱۹۷

۱۳. آثار و نتایج نماز در زندگی فردی و اجتماعی دانشجویان ملموس نبوده و معلول عواملی از جمله کم توجهی و بعضاً بی توجهی دانشجویان به اسرار و باطن نماز است که از طریق رفتار بروز می کند.

۱۴. حداکثر دانشجویان نماز را بر پایه عقیده و ایمان اقامه می کنند و به شاکله این اعمال، روح و حیات می بخشند.

۱۵. تعاون و همکاری دانشجویان در اقامه نماز جماعت چشمگیر بوده و ۵۲٫۱٪ دانشجویان هیچ گونه مخالفت و مزاحمتی برای شرکت دوستان خود در نماز جماعت ایجاد نمی کنند.

۱۶. ۴۲٫۷٪ دانشجویان با هر گونه شرکت ریاکارانه در نماز مخالفت و با نیت پاک و اخلاص به این واجب دینی عمل می کنند.

۱۷. ۴۱٫۵٪ دانشجویان برگزاری نماز جماعت در اول وقت را بسیار مناسب می دانند.

۱۸. اجبار نکردن دانشجویان به نماز از سوی والدین، مسئولیت پذیری و میزان عمل به این تکلیف الهی را در بین آنان افزایش داده است.

۱۹. نامناسب بودن فضای معنوی و شکلی نمازخانه دانشگاه کاملاً مشهود است و لازم است مسئولان نسبت به احداث مسجد چاره اندیشی کنند.

۲۰. برای غنی ساختن و فراگیری مسائل و احکام نماز لازم است در قبل و بعد یا بین الصلواتین به طور مختصر و عملی مسائل نماز بازگو شود و به صورت کتابچه ای در اختیار دانشجویان قرار گیرد و مسابقاتی نیز در نظر گرفته شود. البته با ایجاد دفتری دائمی در دانشگاه یا گروه معارف اسلامی و استادان و روحانیت می توان یک مرکز مشاوره دینی در این زمینه ایجاد کرد.

پیشنهادها

از آنجا که اقامه نماز یکی از ضروریات دین و نشانه حکومت صالحان است، برای اسلامی شدن دانشگاهها که محور فکر و اندیشه جامعه می باشند و برای پرداختن مستمر و جدی به فرایض اسلامی به خصوص نماز در این واحد دانشگاهی پیشنهاد می شود:

۱. تبلیغات مستمر و استفاده از مبلغان دینی در دانشگاه برای اقامه نماز امری ضروری است.

۲. فعالیت دفتر فرهنگ اسلامی و ستاد اقامه نماز باید گسترش یابد و به حالتی فعال و اثرگذار

در دانشگاه تبدیل شود.

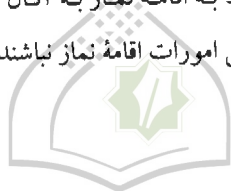
۳. معاونت عمرانی دانشگاه احداث مسجد دانشگاه را با در نظر گرفتن جنبه‌های فرهنگی و معنوی آن در سرلوحه کار خود قرار دهد.

۴. اقامه نماز در دانشگاه با حضور استادان، کارکنان، هیئت رئیسه و با بهره از دیگر شخصیت‌های برای اقامه نماز در کنار امام جماعت فعلی دانشگاه صورت پذیرد.

۵. تا احداث مسجد دانشگاه، وضعیت نمازخانه، دستشویی، جاکفشی، آبدارخانه و... به شکل مطلوبی در آید.

۶. ساعات درسی کلاس با اقامه نماز تداخل پیدا نکند و در نیمه اول سال ساعت ۱۳ تا ۱۵ و در نیمه دوم سال ساعت ۱۲ تا ۱۴ هیچ کلاسی در دانشگاه گذاشته نشود.

۷. بخش دانشجویی در ستاد اقامه نماز را فعال کرده و با تشکیل شورای دانشجویی در ستاد اقامه نماز، تمام برنامه‌ریزی‌های مربوط به اقامه نماز به آنان محول شود و تنها کارکنان دفتر فرهنگ و کانون قرآن و عترت، متولی امورات اقامه نماز نباشند.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، قم، مشهور، ۱۳۸۰.
۳. بحرانی، ابن میثم (۱۴۰۱ق)؛ شرح نهج البلاغه، بیروت، دار العالم الاسلامی.
۴. حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۹ق)؛ وسایل الشیعه، قم، مؤسسه آل البيت.
۵. راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲ق)؛ المفردات فی غریب القرآن، بیروت، دارالعلم.
۶. طباطبایی، سید محمد حسین (۱۴۱۷ق)؛ المیزان فی تفسیر القرآن، قم، دفتر انتشارات اسلامی.
۷. طبرسی، ابومنصور احمد (بی تا)؛ الاحتجاج، قم، [بی جا].
۸. طریحی، فخرالدین (۱۳۷۵)؛ مجمع البحرین، تهران، کتابفروشی مرتضوی.
۹. علم الهدی، سید مرتضی (۱۴۱۰ق)؛ الشافی فی الامامه، تهران، مؤسسه الصادق.
۱۰. قرشی، سید علی اکبر (۱۳۷۱)؛ قاموس قرآن، تهران، دارالکتب الاسلامیه.